

УДК 340.13

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.17>

АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ПРАВА ЄС: ДОСВІД ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ТА ДЕРЖАВ-КАНДИДАТІВ ДЛЯ УКРАЇНИ

Риндюк В.І.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теоретичної юриспруденції
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьман
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7803-7039>
e-mail: v_ushch@ukr.net*

Кучинська О.Ю.,

*аспірантка кафедри теоретичної юриспруденції
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1656-0278>
e-mail: 88olga.t@gmail.com*

Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. Адаптація національного законодавства до права ЄС: досвід держав-членів та держав-кандидатів для України.

Статтю присвячено аналізу досвіду держав-членів ЄС та держав-кандидатів на вступ до ЄС у сфері адаптації національних законодавств до права ЄС. Актуальність теми обумовлена тим, що 23 червня 2022 року Україна отримала статус держави-кандидата на членство в ЄС та сьогодні впритул наблизилася до початку переговорного процесу про вступ до ЄС. Переговори про вступ до ЄС передбачають скринінг відповідності національного законодавства держави-кандидата праву ЄС з метою виявлення відмінностей між ними в кожній частині переговорів. Після скринінгу розпочинаються безпосередні переговори про умови, за яких держава-кандидат приймає та застосовує право ЄС. Кожна держава-кандидат діє за окремим графіком і може бути прийнята до ЄС настільки швидко, наскільки швидко вона зможе адаптувати національне законодавство до права ЄС (вирішальний критерій членства у ЄС). Адаптація національного законодавства країни-кандидата до права ЄС є довготривалим процесом, який продовжується навіть після набуття державою повноправного членства в ЄС. Йдеться не лише про формальну адаптацію законодавства, а й про створення інституцій, що забезпечують його дотримання й реалізацію на практиці. Україні, яка знаходиться на початку переговорного етапу, пришвидшити шлях до ЄС допоможе використання позитивного та врахування негативного досвіду інших держав щодо адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС.

Досвід країн-членів ЄС показує, що процес входження до ЄС, та пов'язаної з ним адаптації національного законодавства, вони долали шляхом різних правових та інституційних механізмів, проте завжди в тій чи іншій формі успіх залежав від узгодженості дій парламенту та уряду. Зокрема, це розробка та виконання програм адаптації національного законодавства до права ЄС; створення спеціальних інституцій відповідальних за європейську інтеграцію; консультативна, методична та фінансова допомога ЄС та держав-членів; контроль проектів нормативно-правових актів на предмет дотримання права ЄС; високий рівень координації діяльності органів державної влади задіяних в процесі адаптації законодавства до права ЄС тощо. Разом з тим, основною запорукою успішної євроінтеграції є наявність політичної волі здійснювати необхідні реформи в державі, швидкий перехід від декларування намірів стати повноправним членом ЄС до конкретних дій на цьому шляху, а також підтримка громадянського суспільства. Адаптація національного законодавства до права ЄС як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis* ЄС є, в першу чергу, окремим напрямом правотворчої діяльності,

який потребує належного правового, інституційного, методичного, організаційного та кадрового забезпечення. Водночас, досвід інших держав свідчить про те, що наближення національної правової системи до права ЄС має охоплювати також правозастосування та тлумачення права у душі правових стандартів ЄС.

Ключові слова: адаптація національного законодавства, право ЄС, держави-члени ЄС, держави-кандидати на вступ в ЄС.

Ryndiuk V.I., Kuchynska O.Yu. Adaptation of national legislation to EU law: experience of member states and candidate states for Ukraine.

The article is analyzed the experience of EU member states and candidate states for EU accession in the sphere of adaptation of national legislation to EU law. The relevance of the topic is due to the fact that on June 23, 2022, Ukraine received the status of a candidate state for EU membership, and today it is very close to the beginning of the negotiation process on joining the EU. Negotiations on accession to the EU provide for the screening of the compliance of the national legislation of the candidate state with EU law in order to identify differences between them in each part of the negotiations. After the screening, direct negotiations begin on the conditions under which the candidate state accepts and applies EU law. Each candidate country operates according to a separate schedule and can be accepted into the EU as quickly as it can adapt its national legislation to EU law (a decisive criterion for EU membership). Adaptation of the national legislation of the candidate country to EU law is a long-term process that continues even after the state has acquired full membership in the EU. It is not only about the formal adaptation of legislation, but also about the creation of institutions that ensure its compliance and implementation in practice. Ukraine, which is at the beginning of the negotiation stage, will be helped to speed up its path to the EU by using the positive and taking into account the negative experience of other states in adapting national legislation to the EU *acquis*.

The experience of the EU member states shows that they overcame the process of joining the EU and the related adaptation of national legislation through various legal and institutional mechanisms, but always in one form or another, success depended on the coordination of the actions of the parliament and the government. In particular, it is the development and implementation of programs for the adaptation of national legislation to EU law; establishment of special institutions responsible for European integration; consultative, methodical and financial assistance of the EU and member states; control of projects of normative legal acts for compliance with EU law; a high level of coordination of the activities of state authorities involved in the process of adapting legislation to EU law, etc. At the same time, the main guarantee of successful European integration is the presence of the political will to carry out the necessary reforms in the state, a quick transition from declaring intentions to become a full member of the EU to concrete actions along the way, as well as the support of civil society. The adaptation of national legislation to EU law as a process of bringing the laws of Ukraine and other normative legal acts into compliance with the EU *acquis* is, first of all, a separate direction of law-making activity that requires proper legal, institutional, methodological, organizational and personnel support. However, the experience of other countries shows that the approximation of the national legal system to the EU law should also include the application and interpretation of the law in the spirit of the EU legal standards.

Key words: adaptation of national legislation, EU law, EU member states, candidate states for joining the EU.

Постановка проблеми. Європейський Союз утворився в процесі послідовної інтеграції країн Західної Європи та із 6 держав-засновниць в результаті поетапного розширення перетворився в інтеграційне об'єднання 27 європейських держав-членів. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС 23 червня 2022 року та впритул наблизилася до початку переговорів про вступ в ЄС (14 грудня 2023 року лідери ЄС ухвалили відповідне рішення). У процесі переговорів про вступ визначаються умови, на яких кожен кандидат може приєднатися до ЄС, та терміни прийняття, імплементації і правового впровадження *acquis* ЄС. В окремих випадках можливе врахування перехідних заходів, але вони мають бути чітко визначеними за змістом і тривалістю. Кожна країна-кандидат діє за окремим графіком і може бути прийнята до ЄС настільки швидко, наскільки швидко вона досягне відповідності критеріям вступу та членським зобов'язанням. Переговори відбуваються у формі серії двосторонніх конференцій між країнами-членами та кожною з країн-кандидатів за кожним із розділів *acquis* ЄС [1, с. 29–36].

Критерії членства у ЄС були представлені на Копенгагенському саміті Ради ЄС у 1993 році. Одним із головних є адаптація законодавства країни-кандидата до права ЄС. Йдеться не лише про формальну адаптацію законодавства, а й про створення інституцій, що забезпечують його дотримання й реалізацію на практиці. Виконання даного критерію членства є вирішальним для країни-кандидата, оскільки він є базисом, на основі якого реалізуються економічні та політичні перетворення. Весь правовий доробок ЄС має більш ніж п'ятдесятирічну історію розвитку, тому його імплементація у кожній з держав представляє собою довготривалий процес, який продовжується навіть після набуття повноправного членства [2, с. 14-15]. Відповідно, в контексті адаптації законодавства України до права ЄС актуальним є вивчення аналогічного досвіду як держав, які вже пройшли процедуру вступу до ЄС та стали його членами, так і держав, які сьогодні знаходяться в процесі адаптації національних законодавств до права ЄС.

Стан опрацювання проблеми. Питанням аналізу досвіду інших держав щодо адаптації національних законодавств до *acquis* ЄС присвячені як наукові праці вітчизняних науковців, так і різноманітні аналітичні дослідження, зокрема, виконані за підтримкою ЄС. Так, на думку В.М. Завадського при виконанні Україною критеріїв членства у ЄС доцільним буде залучення позитивного та врахування негативного досвіду країн, що вже набули повноправного членства у Євросоюзі. Найбільш виправданим буде вивчення євроінтеграції Латвії, Литви та Естонії [2, с. 14]. Т. Павлюк вважає, що для нашої країни значною мірою може бути дуже корисним євроінтеграційний досвід Хорватії. Тим паче, особливо актуальним може бути використання позитивних здобутків цієї країни у процесі адаптації законодавства до правового доробку ЄС. Проаналізувавши досягнення, проблеми та перспективи Хорватії в цьому процесі, можна вибудувати адекватну та ефективну стратегію адаптації українського законодавства, передбачити проблемні питання у цьому процесі для України [3, с. 348]. Отже, **метою** статті є вивчення досвіду інших держав щодо адаптації національних законодавств до права ЄС та можливостей його врахування для України.

Виклад основного матеріалу. “Найновіший” досвід адаптації національного законодавства до права ЄС має Хорватія. В 2013 році відбулося на даний момент останнє розширення ЄС, Хорватію було прийнято до складу ЄС. Положення про стратегічну мету європейської інтеграції Хорватії викладене в Резолюції Хорватського Сабору від 2003 р., а офіційні переговори про вступ розпочалися 3 жовтня 2005 р. Переговори про вступ до ЄС передбачають аналіз відповідності законодавства держави-кандидата праву ЄС (скринінг) з метою виявлення відмінностей між ними в кожній частині переговорів. За результатами скринінгу робиться висновок про подальшу спроможність держави-кандидата повністю застосувати право ЄС в окремих частинах переговорів, узгодити наявні відмінності в законодавстві та з'ясується, чи ця держава-кандидат має намір робити запит на перехідний період для повного узгодження та застосування. Після скринінгу розпочинаються безпосередні переговори про умови, за яких держава-кандидат приймає та застосовує право ЄС. Процес узгодження законодавства був двостороннім, адже вимагав роботи як Хорватії, так і інститутів Євросоюзу. Положення переговорів першою представляла Хорватія і в ньому визначала, яким чином вона налаштована прийняти та застосовувати правовий доробок ЄС в окремій його частині. Результати переговорів були включені до проекту Договору про приєднання, у розробці якого брали участь держави-члени ЄС, інститути ЄС і представники Хорватії. В Хорватії процес узгодження законодавства відбувався у співробітництві органів державного управління з підготовки законопроектів і Хорватського Сабору при прийнятті законів; було створено парламентський Комітет європейської інтеграції з моніторингу процесу узгодження законодавства; до законодавчої пропозиції обов'язково додавалася заява про узгодження і порівняльний огляд сумісності положень законодавства Хорватії та законодавства ЄС [3, с. 349-350].

В 2007 році державами-членами ЄС стали Болгарія та Румунія. В Румунії, після підписання Угоди про Європейську Асоціацію у 1993 році, було створено цілий ряд парламентських та урядових інституцій відповідальних за європейську інтеграцію, зокрема, адаптацію законодавства. А у 2000 році за підтримки ЄС було створено нову установу – Європейський Інститут, покликаний допомагати депутатам в оцінці впливу запровадження законодавства ЄС на різні галузі, а також перекладати та вичитувати запропоноване законодавство. Також, починаючи з 1996 року процес гармонізації законодавства почав розглядатися в парламенті за так званою “прискороною процедурою”, визначеною у Законодавчій програмі підтримки процесу входження до ЄС. Згодом, однак, спікер парламенту почав вимагати від уряду більшої прозорості та детальнішої інформації щодо діяльності у сфері гармонізації законодавства [4, с. 8-9].

Найбільше розширення ЄС за кількістю держав-членів відбулося в 2004 році, до ЄС приєднались Чехія, Угорщина, Польща, Словаччина, Словенія, Естонія, Латвія, Литва, Кіпр та Мальта. Досвід країн-членів показує, що масштабний процес входження до ЄС, та пов'язаної з ним необхідної адаптації національного законодавства, вони долали шляхом різних інституційних механізмів, проте завжди в тій чи іншій формі успіх залежав від співпраці уряду та парламенту. Також, в Естонії, на відміну від Румунії, не використовувалися жодні «прискорені процедури», урядові законопроекти розглядалися парламентом «у робочому режимі» секторальними комітетами. В Латвії, за оцінками експертів, авторитетом у процесі євроінтеграції користувалося юридичне управління парламенту Латвії за об'єктивні оцінки відповідності законопроектів Конституції Латвії та міжнародним зобов'язанням. За фінансової підтримки ЄС для працівників управління була організована спеціальна тренінгова програма для підвищення кваліфікації з європейського права та англійської мови. Інституційним рішенням стало створення Інформаційного центру ЄС в парламенті, який працював безпосередньо з депутатами та надавав доступну інформацію про процес євроінтеграції латвійською мовою, допомагав у пошуку необхідних документів та законодавчих актів ЄС, а також урядового Центру перекладів та термінології за фінансової та експертної підтримки Канади [4, с. 6–8].

Задля адаптації національних законодавчих баз Латвії, Литви та Естонії до правового доробку Європейського Союзу урядами вищезазначених країн були розроблені спеціальні програми. Ці документи в усіх трьох прибалтійських державах мали назву «Національна програма адаптації *acquis communautaire*». Вони представляють собою значні за обсягом документи (близько 700 сторінок кожний), де представлені конкретні заходи з адаптації розділів правового доробку та терміни їх реалізації. В середньому кожній з країн довелося адаптувати близько 2000 законодавчих актів [2, с. 17]. Держави Балтії та Україна є досить схожими, по-перше, їх об'єднує радянське минуле, по-друге, це країни, що на початку 1990-х рр. почали будівництво самостійної та демократичної держави, проголосивши курс на співпрацю з ЄС. Основна запорака успішної євроінтеграції країн Балтії – це дуже швидкий перехід від декларування намірів стати повноправним членом ЄС до конкретних дій спрямованих на зменшення ролі держави в управлінні економікою, покращення ситуації у сфері боротьби з корупцією та тіньовою економікою. Ю.Р. Масик пише, що якщо порівняти аналогічні процеси в країнах Балтії та Україні, можна виділити декілька аспектів, які гальмують євроінтеграцію України, а саме: відсутність консолідованої позиції щодо пріоритетів зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного курсу держави серед представників політичної еліти; низька інтенсивність переходу від декларативного етапу до процесів реформування й адаптації; наявність корупційного/тіньового складника в реалізації державної політики та функціонуванні політичних інститутів; значна тривалість переговорно-консультаційних процесів; відсутність сталої комунікаційної стратегії з підтримки ідеї європейської інтеграції [5, с. 23–25].

Також, корисним для України може бути досвід Польщі. Після підписання у 1991 році Європейської Угоди Польща зіткнулася з необхідністю зміни національного законодавства, що за масштабами «сягало горизонту». Одним з аспектів польського досвіду була перевірка нового законодавства, що подавалося до парламенту, на предмет відповідності праву ЄС через запровадження двох «фільтруючих» механізмів - урядового та парламентського. Урядові законопроекти повинні були як містити в пояснювальній записці оцінку щодо їх відповідності праву ЄС, так і отримати окрему оцінку відповідності урядового Комітету Європейської Інтеграції. При цьому, законопроекти інших суб'єктів не проходили належної перевірки на відповідність праву ЄС. Ця «половинчата» процедура діяла впродовж 5-ти років і в подальшому була визнана як така, що значно гальмувала процес наближення Польщі до стандартів ЄС. В результаті, контроль на предмет дотримання права ЄС для парламентських законопроектів було запроваджено через внесення до Регламенту Сейму поправки, що вимагала від депутатів-ініціаторів законопроекту надавати інформацію щодо відповідності його праву ЄС. У випадку невідповідності запропонованої ініціативи європейському *acquis* Маршал надсилав текст до парламентського Комітету Європейської Інтеграції. Оцінка комітету, хоча і залишалася не обов'язковою, все ж слугувала вагомим аргументом під час дебатів у Сеймі та Сенаті (другій палаті парламенту) [4, с. 10–12]. В Польщі була впроваджена спеціальна законодавча процедура для євроінтеграційних законопроектів, так звана «Європейська процедура» або прискорена процедура. Слід підкреслити, що депутати не працювали, якщо не мали можливості ознайомитися та вивчити законодавство ЄС польською мовою [6].

У Словаччині ефективність процесу європейської інтеграції залежала від таких чинників як можливість, готовність та відданість домінуючих політичних сил процесу здійснення реформ та діяльність сегментів громадянського суспільства, які опікувалися питаннями реформування. Важливу роль у загальному процесі соціальної трансформації та просуванні реформ відіграли актори громадянського суспільства: неурядові організації, громадські ініціативи, аналітичні центри, професійні асоціації, підприємницькі союзи, незалежні медіа, громадські інтелектуали, представники церков. Вони брали участь у розробці стратегій реформування у деяких сферах, ставали на захист специфічних заходів із реформування, шукали засоби впливу на підходи урядовців, намагалися формувати громадську думку. Діячі громадянського суспільства належали до найбільш прореформаторських та проєвропейських сил у країні [7, с. 28–31].

У Європейському Союзі допускають подальше розширення до 36 держав. Зокрема, на сьогодні державами-кандидатами, які ведуть переговори про вступ до ЄС, крім України, є Молдова, Албанія, Сербія, Північна Македонія та Чорногорія. Молдова одночасно з Україною отримала статус держави-кандидат та рішення щодо початку переговорів про вступу до ЄС. Тому, саме співпраця з Молдовою, зокрема, координація руху до ЄС, практична взаємодія з питань гармонізації національних законодавств з європейським посилює позиції обох країн на шляху до ЄС.

Корисним є врахування не тільки позитивного, а й негативного досвіду євроінтеграції інших держав-кандидатів [8, с. 14–44]. Наприклад, коли Чорногорія в 2012 році почала офіційні переговори про вступ до ЄС, вона була лідером євроінтеграції серед країн Західних Балкан. Але попри всі сприятливі фактори та успіхи процес євроінтеграції повільний та нерівномірний. На шляху до ЄС з-поміж головних завдань Чорногорії Єврокомісія відзначає боротьбу з корупцією та організованою злочинністю, судову реформу, забезпечення верховенства права. Усі виклики, які стоять перед Чорногорією на шляху до ЄС, внутрішні. Однак, бракує політичної волі та кроків на шляху до ЄС [9]. В дослідженні Українського центру європейської політики «Шлях Західних Балкан до вступу до ЄС: уроки для України» зазначається, що балканські країни подали свої заявки на членство в ЄС ще у 2000-х роках, але членство здобула тільки Хорватія у 2013 році. Такий тривалий процес вступу зумовлений багатьма чинниками, але основні з них – це складні політичні процеси навколо членства цих країн всередині ЄС і відсутність політичної волі провадити необхідні реформи у себе вдома. Досвід Західних Балкан містить важливі для України уроки, якими точно не варто нехтувати [10].

Також, необхідно зупинитися ще на одному аспекті адаптації законодавства України до права ЄС. Адаптація національного законодавства до права ЄС як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis* ЄС є, в першу чергу, окремим напрямом правотворчої діяльності, який потребує належного правового, інституційного, методичного, організаційного та кадрового забезпечення. Адаптація національного законодавства до права ЄС потребує не просто професійності правотворчої діяльності, а й наявності в учасників правотворчості з адаптації законодавства специфічних знань права ЄС та англійської мови, а також відповідного галузевого законодавства України. Разом з тим, в Законі України “Про правотворчу діяльність” від 24.08.2023 р. передбачаються тільки наступні дві вимоги до нормативно-правових актів, які адаптують національне законодавство до права ЄС: 1) у преамбулі нормативно-правового акта, спрямованого на адаптацію законодавства України до положень права ЄС наводиться посилання на відповідні акти права ЄС (ч. 1 ст. 38 Закону); 2) проект нормативно-правового акта, спрямованого на адаптацію законодавства України до положень права *acquis* ЄС, вноситься з інформацією про його відповідність (постатейною таблицею відповідності) праву ЄС (ч. 4 ст. 43 Закону) [11].

Водночас, досвід інших держав свідчить про те, що наближення національної правової системи до права ЄС має охоплювати також правозастосування та тлумачення права у дусі правових стандартів ЄС. Звичайно, з цієї думкою слід погодитися. І.В. Яковюк пише, що аналізуючи положення національного законодавства України щодо питань адаптації, можна звернути увагу на тенденцію до визначення адаптації через призму виключно законотворчих методів та способів як “процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis*”. Разом з тим, аналізуючи досвід адаптації національного законодавства європейських держав, які вже набули статусу повноправних членів, можна зробити висновок, що наслідком активного використання різних механізмів законодавчої адаптації є інтенсифікація правотлумачної діяльності національних судів щодо інтерпретації національного законодавства у дусі

правових стандартів ЄС. Таким чином, одним з базових механізмів приведення національного законодавства у відповідність до права ЄС виступає тлумачення норм національного законодавства у дусі норм права ЄС не лише під час правотворчості, але й на рівні правозастосування [12, с. 45].

Автори монографії “Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції” (Київ, 2022) зазначають, що судова гілка влади нашої держави не виключена із процесу європеїзації правопорядку України. Ухвалення низки рішень судами першої та апеляційної інстанцій та остаточне їх підтвердження Верховним Судом свідчить про те, що Угода про асоціацію (УА) стала не лише звичайною міжнародною угодою. Відповідно до кількох рішень Верховного Суду за положеннями УА було визнано пряму дію у правовій системі України. Причому йдеться не лише про наближення до матеріального права ЄС, а до правозастосовчої практики ЄС, що дає підстави стверджувати про застосування права ЄС шляхом запозичення «духу» та «цінностей ЄС», перенесення юридичних конструкцій до правопорядку України [13, с. 238].

Висновки. Виходячи з наведеного вище, можна зробити висновок, що як врахування досвіду адаптації національного законодавства до права ЄС накопиченого державами-членами ЄС, так і координація спільних зусиль на шляху євроінтеграції з державами-кандидатами допоможе Україні прискорити адаптацію законодавства до права ЄС та можливо уникнути зайвих помилок. Слід погодитися з думкою, що перспективи інтеграції України до ЄС, в першу чергу, будуть залежати від наявності політичної волі, внутрішніх можливостей знайти рішення існуючих проблем та імплементувати ці рішення у державній політиці, діяльності внутрішньополітичних акторів (тих, хто приймає рішення в політиці, урядовців, політиків, бізнесменів, медіа, громадських інтелектуалів, активістів громадянського суспільства) [7, с. 35].

Разом з тим, швидкість адаптації законодавства України до права ЄС буде визначатися наявністю ефективних правових та інституційних механізмів взаємодії Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України, взаємодії України з інституціями ЄС та державами-членами щодо методичної допомоги та обміну досвідом з питань євроінтеграції, а також належного методичного, організаційного, кадрового, фінансового забезпечення діяльності з адаптації національного законодавства. Закон України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” від 18.03.2004 р. (з наступними змінами) [14] був прийнятий ще на основі Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року, яка на сьогодні вже втратила чинність, а отже цей Закон потребує оновлення відповідно до сучасного реального стану процесу адаптації законодавства. Або, наприклад, Регламент Верховної Ради України на сьогодні не містить вимоги про те, що законопроект пов’язаний з зобов’язаннями України у сфері європейської інтеграції повинен вноситися з інформацією про його відповідність (постатейною таблицею відповідності) праву ЄС. Така вимога щодо всіх нормативно-правових актів передбачена Законом України “Про правотворчу діяльність” від 24.08.2023 р. [11], однак цей Закон буде введений в дію через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні (п. 1 розділу XIV “Прикінцеві положення” Закону).

Таким чином, правові та інституційні механізми адаптації законодавства України до права ЄС потребують упорядкування та чіткого нормативного закріплення, зокрема, з врахуванням досвіду досягнень й невдач держав-членів ЄС на шляху євроінтеграції. Адаптації законодавства України до права ЄС є окремим самостійним напрямом правотворчості, який має бути чітко врегульованим законодавством (зокрема, через уточнення повноважень суб’єктів правотворчості та чітку координацію їх прав та обов’язків у сфері адаптації законодавства до права ЄС; оновлення механізму адаптації законодавства України до права ЄС та розробку єдиних детальних методичних рекомендацій щодо адаптації законодавства України до права ЄС тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сіденко В.Р., Жовква І.І., Немиря Г.М., Перепелиця Г.М. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. Аналітичне дослідження. Київ: Інститут Євро-Атлантичного співробітництва, 2007. 84 с. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=29b2cad0-a271-0f59-6e27-12f433b204e5&groupId=252038.

2. Завадський В.М. Виконання країнами Балтії критеріїв членства у ЄС – досвід для України. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2009. № 1. С. 14–18. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/29599/03-Zavadskiy.pdf?sequence=1>.
3. Павлюк Т. Узгодження законодавства Хорватії з правовим доробком ЄС: досвід для України. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2011. Вип. 22. С. 348–356. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26835/39-Pavlyuk.pdf?sequence=1>.
4. Шевченко Л., Зелінська О. Як забезпечити належну євроінтеграційну експертизу у вітчизняному законодавчому процесі? (Policy Paper). Європейський інформаційно-дослідницький центр. Київ, 2015. 21 с. URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/16.pdf>.
5. Масик Ю.Р. Етапи процесу євроінтеграції країн Балтії: досвід для України. *Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право*. 2020. Випуск 2 (46). С. 2–27. URL: <http://visnyk-krp.kpi.ua/article/view/226606/226178>.
6. Експертиза законопроектів на відповідність праву ЄС: досвід Литви та Польщі. Проект “Рада за Європу”. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/ekspertyza-zakonoproektiv-na-vidpovidnist-pravu-yes-dosvid-lytvu-ta-polshchi>.
7. Інформаційно-аналітичне видання «Євроінтеграція України: досвід сусідів та перспективи об’єднання суспільства». Фонд демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. 2014. URL: <https://dif.org.ua/article/evrointegratsiya-ukraini-dosvid-susidiv-ta-perspektivi-obednannya-suspilstva>.
8. Досвід країн-кандидатів на членство в ЄС та України щодо інституційної спроможності та реалізації державної політики європейської інтеграції. Національне агентство України з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/Mignarodna%20dijalnist/2-dosvid-krain-kandydativ-na-chlenstvo-v-eu-2.pdf>.
9. Євроінтеграція Чорногорії: переконливий лідер повільних перегонів. RFI. 21.11.2023. URL: <http://surl.li/soqjr>.
10. Булана О. Євроінтеграція Західних Балкан: помилки, яких варто уникати Україні. Укрінформ. 05.12.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3628098-evrointegraciya-zahidnih-balkan-pomilki-akih-var-to-unikati-ukraini.html>.
11. Закон України “Про правотворчу діяльність” від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.
12. Яковюк І.В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми теорії і практики / Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі; Нац. акад. прав. наук України; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. Х.: Оберіг, 2012. Розд. 1. С. 5–47. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2191>.
13. Смирнова К.В., Святун О.В., Березовська І.А. та ін. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції: монографія. К. ВПЦ «Київський університет», 2022. 239 с.
14. Закон України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” від 18.03.2004 р. № 1629-IV (з наступними змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>.